

הרבנות הצבאית ושאלת נאמנותה הכפולה

אהרון קמפינסקי

הרבנות הצבאית היא הגוף הממונה על שירותי הדת בצה"ל מאז הקמת המדינה והקמת צה"ל בשנת 1948. שלא כחילות האחרים בצבא, היא מתמודדת עם שתי מחויבויות זו לצד זו: מצד אחד המחויבות לעצם היותה חיל צבאי לכל דבר, דהיינו מחויבות לפקודות ולנהלים צבאיים, ומצד אחר המחויבות למסגרת הדתית ולהלכה היהודית. מתח זה שעומד גם בפני כל חייל דתי בצה"ל הוא רחב בהיקפו לגבי הרבנות הצבאית, מפני שהצבא רואה ברבנות הצבאית גוף שאמור להיות גשר בין פעולות הצבא ובין הדת היהודית. בזה עומדת הרבנות הצבאית "בין הפטיש לסדן", בין ה"דת" ל"צבא". מתח זה מוצא את ביטויו במגוון תחומים, כגון ענייני פולחן, שאלות הלכתיות ודילמות ציבוריות ואידאולוגיות העולות על סדר היום במדינה.

המאמר מבקש לעמוד על הדילמה הקבועה שבה מצויה הרבנות הצבאית בתפר שבין מחויבותה להיבטים הדתיים ובין מחויבותה להיבטים הצבאיים והאוניברסאליים שאינם מתיישבים בהכרח עם המחויבות הדתית. המאמר ייסוב סביב ארבע חזיתות שבהן ניכרת הדילמה בה מצויה הרבנות הצבאית:

א. הדילמה בין עקרונות ההלכה לפקודות הצבאיות;

ב. הדילמה בין העקרונות האידאולוגיים שבהם מחזיקים רבים מחייליה ובין הפקודות הצבאיות;

ג. המתח בין התכנים הדתיים שמנחילה הרבנות הצבאית ובין התכנים הכלליים שאינם בהכרח דתיים;

ד. קהל היעד של הרבנות הצבאית: מצד אחד החיילים הדתיים, ומצד אחר כלל חיילי צה"ל.

הרבנות הצבאית, כפי שניווכח במאמר, משנה את פניה בצורה משמעותית; התמורות מרחיקות הלכת, כפי שמוביל כיום הרבצ"ר, תא"ל הרב אבי רונצקי, מובילות את הרבנות הצבאית להתמתנות הדילמות הללו בהשוואה לעבר.

הרבנות הצבאית – רקע ומאפיינים

הצורך במסגרת שתסדיר את ענייני הדת בצבא מקורו כבר ביחידות העבריות בצבא הבריטי בתקופת מלחמות העולם,¹ וכן ביחידות ההגנה והפלמ"ח עוד לפני קום המדינה.² באותה התקופה הוקמה מחלקת שירותי דת בהגנה ובפלמ"ח, ומאוחר יותר הוקם "השירות הדתי" בראשות סא"ל נתן גרדי. הם הוקמו על מנת להתמודד עם הקשיים הרבים שנוצרו לחיילים הדתיים במסגרות הצבאיות, כגון בעיות קשות בכשרות המטבחים, חילולי שבת ואווירה חילונית הרחוקה ממסורת. בעיות אלו ביטאו את הדילמה המורכבת שבין השירות הצבאי ובין המחויבות הדתית והרצון לשמור עליה גם במסגרות הצבאיות השונות.³

1 על כך ראו בהרחבה: S. Keren, M. Keren, "Chaplain with a Star of David: Reverend Leib : א"א ; (Isaac Falk and the Jewish Legions", Israel Affairs, 14(2), (April 2008), pp. 184–201. אורבך, רשימות בימי מלחמה, תל אביב 2008. (הרב אורבך שימש כרב צבאי בצבא הבריטי); ד' קנוהל (עורך), בהתנדב עם – מתנדבים דתיים במלחמת העולם השנייה, תל אביב 1989.

2 מ' פרידמן, היחידות הנפרדות בהגנה ובפלמ"ח, רמת גן 2004.

3 נ' גרדי, פרקי חיים של חלוץ דתי, תל אביב 1973; ש' קרן, "דת וצבא במלחמת העצמאות", בתוך א' שירן (עורכת), מלחמה בת שישים – שיחות, מחקרים ומקורות על מלחמת העצמאות, תל אביב 2008, עמ' 219–223.

אחת הדרכים לפתור את בעיית הדת בצה"ל הייתה הקמת יחידות נפרדות לחיילים דתיים. מרדכי פרידמן טוען בחיבורו המקיף על היחידות הנפרדות בהגנה ובפלמ"ח שאותן יחידות נפרדות היו בעיני הציבור הדתי-לאומי כורח המציאות ולא חזון או אידאל של היבדלות.⁴

למרות תרומתן החשובה לא היו היחידות הדתיות גורם מספק לצרכים הדתיים. על מנת להתמודד עם מכלול הבעיות הדתיות שנוצרו לחיילים הדתיים היה צורך להסדיר את ענייני הדת בצה"ל כולו כאשר זה הוקם, בייחוד כאשר הוחלט על גיוס חובה, וחיילים רבים, בהם מסורתיים ודתיים, שובצו ביחידות השונות.⁵ זאת ועוד, הפתרונות הדתיים הנדרשים חרגו מאספקת שירותי דת ומפתרונות אד-הוק לחייל הדתי. באותם ימים הייתה נדרשת מסגרת הלכתית מגובשת ומפורטת בתחום ההלכתי של צבא ומלחמה, מסגרת כוללת שתהיה בסיס רחב ועקרוני למכלול הבעיות העולות בתפר שבין ההלכה לשירות הצבאי.

לשם כך הוקמה הרבנות הצבאית, תחילה לצד שירות הדתי (עד שהתמזגו עם הרבנות הצבאית), והרב שלמה גורן מונה לרב הראשי לצה"ל, ובתפקיד זה כיהן עד שנת 1971. מאז הקמתה ועד ימינו עומד בראש הרבנות הצבאית הרב הראשי לצה"ל, בדרך כלל בדרגת אלוף ולעתים בדרגת תת אלוף. מאז הקמתה של הרבנות הצבאית עמדו בראשה חמישה רבנים צבאיים ראשיים: הרב שלמה גורן (1948–1971); הרב מרדכי פירון (1971–1977); הרב גד נבון (1977–2000); הרב ישראל וייס (2000–2006); הרב אביחי רונצקי (משנת 2006). לצד הרב הראשי לצה"ל עומדים רבנים צבאיים, קציני דת, מש"קי דת ומשגיחי כשרות.⁶

הדילמות שייבחנו במאמר זה יונקות מהייחודיות שמאפיינת את הרבנות הצבאית. שלא כרוב החילות בצה"ל, יחידה זו אינה מנותקת מהסביבה האזרחית. על פי הגישה המסורתית בספרות המחקר ביחסי צבא וחברה בישראל, הרואה בצה"ל צבא העם, כל חיל אחר בצה"ל אינו משתייך לסקטור חברתי מסוים. בכל חיל אחר צה"ל מחויב למיזוג, לכור ההיתוך. בחיל החינוך למשל משרתים דתיים, חילונים, יהודים, דרוזים וכו', אבל הרבנות הצבאית מכילה

4 מ' פרידמן, שם.

5 בן גוריון ראה ערך בהיות צה"ל צבא אחיד לכולם מתוך תפיסה ממלכתית. משום כך הוא היה מהבולטים שפעלו לפירוק היחידות הנפרדות.

6 סקירה תמציתית על הרבנות הצבאית ראו אצל מ' מיכלסון, "הרבנות הצבאית", צה"ל בחילו, אנציקלופדיה לענייני צבא וביטחון 16, תל אביב 1982, עמ' 83–129.

משרתים מסקטור אחד בחברה: המגזר הדתי והחרדי. נקודה זו מעמידה את הרבנות הצבאית בפני מציאות שאופייה ותפקודה יושפעו מכך ישירות, וכך נוצר מגוון הדילמות שעמן היא מתמודדת.⁷

פקודות הצבא מול ההלכה

לפני קיומה של ריבונות מדינית בארץ ישראל היה העיסוק ההלכתי בנושאי צבא ומלחמה מינורי ביותר. משהוקמה המדינה התחולל שינוי של ממש בעיסוק בתחומים הללו. אף שנראה שאין לנושאים הלכתיים אלו מסורת מגובשת כמו בנושאים הלכתיים קלאסיים, מתברר שיש עקרונות הלכתיים שאפשר להחילם על ענייני צבא ומלחמה.⁸

בהסתכלות ראשונית נראה שפקודות הצבא ועקרונות ההלכה טומנים בחובם פוטנציאל להתנגשות, כאשר שניהם מאופיינים במחויבות טוטלית מצדו של החייל שומר המצוות. המתח האימננטי הזה בולט בעיקר בדרכה של הרבנות הצבאית מאז הקמתה ועד ימינו. עם זה השינוי ניכר במידת ההכרה של הצבא באותה מחויבות הכפולה שבה נתון החייל הדתי. כפי שניזכר להלן, אם בראשית ימי המדינה לא הייתה מודעות למתחים כאלה, הרי ככל שחלפו השנים גברה הנכונות של שלטונות הצבא להכיר בעובדה שהחייל הדתי מחויב להלכה ולא יהיה מוכן לבצע פקודות הסותרות את המחויבות הזאת.

שני המקרים שיובאו להלן ממחישים את התמורה ביחס של הצבא לעקרונות ההלכה. הראשון אירע בראשית ימי המדינה וניכר בו הבלבול בשאלות היסוד של ההלכה מול הפקודות, והמקרה השני שאירע לפני שנים אחדות מראה כיצד הכיר הצבא בטעות שנעשתה בפקודות הסותרות את ההלכה.

7 יש לציין שגם על פי הגישות הביקורתיות הרואות בצה"ל דווקא גורם מרכזי בחברה הישראלית ולא כור היתוך, הרבנות הצבאית שונה משאר החילות ברמת הריבוד בה. היא מורכבת ברובה המוחלט מחיילים דתיים על פי הדרישה הפורמלית.

8 ס' כהן, "ספרא וסייפא ומה שביניהם, עיצוב הלכות צבא ומלחמה בישראל 1948–2004", עיונים בתקומת ישראל, 15 (2005), עמ' 239–274. על תקופות קודמות, ראו א' אדרעי, "מלחמה, הלכה וגאולה: צבא ומלחמה במחשבת ההלכה של הרב שלמה גורן", קתדרה – לתולדות ארץ ישראל ויישובה, 125 (2007), עמ' 119–148; ח' נהרי, "הספרות ההלכתית לחייל בהתפתחותה 1880–1975", עבודת תיזה, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן 2003.

המקרה הבולט בראשית ימי המדינה, בספטמבר 1948, היה מאסרם של שני חיילים דתיים שהיו טבחים בחטיבת אלכסנדרוני בגלל סירובם לבשל בשבת. מלבד מאסרם הם הושפלו בכלא וְשָׁעָרָם גולח.⁹ הנושא הועלה בישיבת הממשלה מפאת חומרתו.¹⁰ בישיבה בלטה דעתו של השר אהרון ציזלינג ממפ"ם שהיה ידוע במלחמתו בכפייה הדתית, אשר אפילו הוא הודה שמדובר ב"ברבריות".¹¹ השר משה שפירא מהפועל המזרחי קבל בישיבת הממשלה כי "המצב בצבא הוא ללא נשוא ואי אפשר לסבול זאת". הוא טען שפרשת מאסרם של שני החיילים אינה הבעיה אלא רק הסימפטום שלה. הוא הגדיר את מצוקתם של החיילים הדתיים בצבא כ"מחלה רצינית מאוד". בהמשך המונולוג הארוך שנשא בישיבת הממשלה הוא קרא "לקבל החלטה שמיד משחררים את שני הבחורים", אך בד בבד להסדיר את ענייני הדת בצד העקרוני, והמשיך: "ישנם 15,000 חיילים דתיים בצבא. זהו ציבור לא קטן, וציבור אשר לא ירצה לסבול מצב כזה".¹²

שר הדתות מימון ביטא תחושה פסימית מאוד. בפרשת מאסרם של שני החיילים הוא ראה בעיה כללית המבטאת את אי כיבוד הזכויות המינימליות של הדתיים במדינת ישראל: "אני רואה שכל יגיעתי במשך שנים לא הביאה ברכה".¹³ באותה ישיבת ממשלה הייתה תמימות דעים שמאסרם של החיילים היה מיותר. השר שטרית הציע "לתת פקודה שאין להביא למשפט חיילים על עבירות בענייני דת"¹⁴ ובזה ביטא את הדעה הרווחת סביב שולחן הממשלה. מכל מקום, אין ספק שמקרה זה היה קו פרשת מים בהסדרת ענייני הדת בצבא.

9 "שני החיילים שנידונו על סירובם לבשל בשבת שוחררו", הצופה, 10.9.1948, עמ' 1. דבורה הכהן מציינת שמקרה זה היה אחד הגורמים לצורך שהתגבש בקרב המפלגות הדתיות להיות שותפים בקואליציה של מפא"י. ראו ד' הכהן, "הברית ההיסטורית בין אידאולוגיה לפוליטיקה", בתוך א' דון יחיא (עורך), בין מסורת לחידוש, מחקרים ביהדות, ציונות ומדינת ישראל, רמת גן תשס"ה, עמ' 277. סיפור זה מובא כמעט בכל המקורות העוסקים בנושא וממחיש את עצמתו של המקרה בדבר ההכרה שהייתה בצורך הדחוף לטפל בעניין.

10 גנוך המדינה, פרוטוקול ישיבת הממשלה הזמנית, 8.9.1948, כרך ח.

11 שם, עמ' 13.

12 שם, עמ' 10–12.

13 שם, עמ' 12.

14 שם, עמ' 13.

מינויו של הרב שלמה גורן לתפקיד הרב הראשי הראשון בצה"ל בשנת 1948 חולל שינוי של ממש בהכרה של הצבא בזכויות החיילים הדתיים ובשמירת המצוות בצה"ל. בתקופת כהונתו נוסחו פקודות מטכ"ל מפורטות בתחומי הדת בצבא, ועד היום הן הבסיס להסדרת הדת בצבא, למשל ענייני כשרות, שבת, הטיפול בחללים והוויי דתי. לפיכך פרשת מאסרם של החיילים נחשבת פרשה היסטורית ומקרה דומה בחומרתו לא התרחש מאז. עם זה מקרים דומים לא בחומרתם אלא בעצם קיומם היו מנת חלקם של חיילים דתיים בצה"ל תמיד. דוגמה מובהקת הוא המקרה השני שאירע בשנת 2004:

מאז שנת 2000, פרוץ האינתיפאדה השנייה, עוסקים מתיישבי יהודה ושומרון בהקמת מאחזים כדי לקבוע עובדות בשטח ולמנוע החזרת שטחים לפלסטינים. הממשלה מצדה החליטה החלטה עקרונית לפנות את המאחזים הללו בכוח עקב היותם לא חוקיים. אחד המאחזים הללו, חוות גלעד שבשומרון, נועד לפינוי במוצאי שבת באפריל 2004, ובעיצומה של השבת קיבלו חיילים פקודה לפנותו, אף שאין מדובר בפיקוח נפש מייד. לאחר מכן התברר עוד שהרבצ"ר באותם ימים, תא"ל הרב ישראל וייס, לא עודכן בעניין.¹⁵ החיילים הדתיים מצדם החליטו לסרב פקודה ולא להשתתף בפינוי במהלך השבת. הפרשה גררה תגובות נזעמות על עיתוי ההחלטה ועל חילול השבת של הצבא בניגוד לפקודות המטכ"ל ששוללות זאת.

לאחר המחדל מינה הרמטכ"ל ועדת חקירה לבדיקת העניין והתברר שאכן הרבצ"ר לא עודכן.¹⁶ צה"ל אף פרסם הודעת התנצלות שבה נאמר בין השאר כי "מדובר היה בכשל מערכתי", והדבר מעיד על "חוסר המודעות ואי ההפנמה של חשיבות השבת". לפיכך הרמטכ"ל "הורה לרענן את הפקודות ולהפנים המשמעות והלקחים ברמת המפקדים והחיילים [...] במטרה למנוע הישנות מקרים מסוג זה".¹⁷ הרבצ"ר, הרב וייס, ראה במקרה זה

15 לאמתו של דבר, עצם ההחלטה על הפינוי במוצאי שבת הוא בעייתי, כיוון שברור שההכנות אמורות להתבצע במהלך השבת. ייתכן בהחלט שאילו ידע זאת הרב וייס, היה מונע את הפינוי אף במוצאי שבת, אולם המפקדים בשטח לא טרחו ליידע את הרבצ"ר.

16 השתלשלות האירועים מובאת אצל איתמר מור, "הרוצה את הרב ימצא אותו בישיבה", מקור ראשון, דיוקן, 7.5.2004, עמ' 14–16.

17 הודעת דובר צה"ל מובאת במאמרו של אליאב שוחטמן, "פקודה צבאית לחלל שבת", תחומין כד (תשס"ד), עמ' 373. במאמרו דן שוחטמן בהרחבה בסוגיית ציות לפקודה צבאית שמשמעותה חילול שבת על סמך המקרה הנ"ל (עמ' 373–382). דיון הלכתי במקרה זה מובא גם אצל א' אבידן, משא בהר, בירורים הלכתיים בנושא צבא, ביטחון וארץ ישראל, ירושלים תשס"ו, עמ' 381–382.

כשל מערכתי: "האסימון של הצבא אכן נפל בחילול השבת שנעשה בפינוי חוות גלעד. זה הביא למפנה [...] מאז רמת המודעות עולה, מול הרבנים ובעיקר מול מפקדי הצבא".¹⁸

פרשת חוות גלעד עלתה לדיון ברבנות הצבאית והוחלט להעמיק את נושא השבת בצה"ל. ראש מחלקת הלכה והסברה הציג מצגת בנושא השבת בצבא ועיקרה היה ההתמקדות בנושא ההסברה בעיקר בשלושה מעגלים: מעגל המפקדים, מעגל החיילים ומעגל הרבנים. מלבד זה סקרו הרבנים הפיקודיים את פעולותיהם להטמעת השבת ביחידותיהם "לאור חילול השבת שנגרם בעקבות פינוי חוות גלעד", כפי שנכתב בסיכום ישיבת המטה שדנה בעניין.¹⁹

למרות הדמיון הרב בין שני המקרים – המקרה ב-1948 והמקרה ב-2004, קשה להתעלם מההבדל ביניהם ברמת המודעות של הצבא. בשנות החמישים היה לגיטימי לאסור חיילים שמסרבים לבצע פקודה הכרוכה בחילול שבת. בימינו יש אמנם כשלים נקודתיים, אולם הצבא מבין שיש קווים אדומים שאסור לעבור אותם. הבעיות ההלכתיות בצה"ל מוצאות כיום את ביטוין בתחומים אחרים, כבדים לא פחות, כשהבולטים שבהם: סוגיית שילוב בנות ביחידות לוחמות וסוגיית הגיור.

הנושא של שירות בנות ביחידות קרביות החל להתעורר במהלך שנות התשעים וצבר תאוצה בשנים האחרונות כחלק מהמגמות הפמיניסטיות בחברה הישראלית.²⁰ יותר ויותר בנות משרתות ביחידות שעד לאחרונה היו על טהרת הבנים. לחייל הדתי, בייחוד לחיילים בני ישיבות, הבעיה חמורה ביותר מפני הבעיות ההלכתיות הרבות שכרוכות בכך. יתרה מזו, הדבר יכול להשפיע על המארג האנושי בצה"ל. ואכן רבני הציונות הדתית יצאו למלחמת קרמה בנושא שילוב הבנות בתפקידי לחימה.²¹ אחד הפתרונות שהוצעו היה פקודת "השילוב

18 ריאיון לבמחנה, 19.9.2003, עמ' 7. גם הרמטכ"ל יעלון הגדיר זאת "כשל מערכתי", ע' הראל, "יעלון: חילול השבת בחוות גלעד – כשל מערכתי", הארץ, 29.10.2002, עמ' 10א.

19 "סיכום ישיבת מטה מורחב מיום י"ד בטבת תשס"ג 19/12/02", ארכיון צה"ל (להלן א"צ) 83/99/2004.

20 לדיון בהבדלי הזהות האפשריים בין חיילים לחיילות בצה"ל, ראו א' ששון-לוי, זהויות במדים, גבריות ונשיות בצבא הישראלי, ירושלים 2006.

21 כתבות שעסקו בכך: ע' הראל, "רבני המפד"ל נגד נשים בלחימה", הארץ, 2.7.2000, עמ' א1; הנ"ל, "מופז ילביש את מדריכות הספורט, הרבנים עדיין לא מרוצים", הארץ, 3.7.2000, עמ' א6; י' שלג, "על צה"ל להכריע: לוחמות או הסדרניקים", הארץ, 24.1.2001, עמ' א13.

הראוי". פקודה זו מנסה לתת מענה לבעיה שנוצרה על ידי כללים ברורים איך צריכה להתבצע ההפרדה בין בנים לבנות בצה"ל.²² ואולם "השילוב הראוי" רחוק מלפתור את הבעיות בנושא זה. המציאות בפועל מראה שהבעיות חוזרות ונשנות ואף צוברות תאוצה.

כאן אמורה הרבנות הצבאית לתת מענה ולדאוג שתיושם במלואה פקודת "השילוב הראוי". בתקופת כהונתו של הרב וייס, כשהחלה הסוגיה להתעורר, נשמעה ביקורת נוקבת מצד ראשי המכינות הקדם צבאיות על אודות תפקוד הרבנות הצבאית בעניין זה.²³ מסיכומי ישיבות שנערכו בעניין זה בין גורמי הצבא ובין כמה רבנים אפשר לחוש בחוסר ההערכה שזכתה בה הרבנות הצבאית מחד גיסא ולאכזבה מכך מצד הרב וייס מאידך גיסא.²⁴

מעניינת במיוחד כאן היא גישתו של הרב רונצקי, הרבצ"ר הנוכחי. אף שעסק בשילוב החיילות עוד לפני היותו רבצ"ר, הוא לא מוכן לעסוק בכך בתפקידו הנוכחי. לדעתו, אין לשוות לסוגיה זו אופי דתי, אלא הנושא צריך להיות מטופל מחוץ לרבנות הצבאית ואף על ידי לא דתיים, כדי שיובן ששאלת שילוב הבנות ביחידות שדה קשורה לנושא "כבוד האדם" ולא דווקא לדת. לשם כך אף מונה חילוני לעמוד בראש מנהלת "השילוב הראוי".²⁵

סוגיה הלכתית סבוכה נוספת שאתה מתמודדת כיום הרבנות הצבאית היא סוגיית גיורם של החיילים הלא יהודים. מאז שנת 1989 ניצב בפני מדינת ישראל אתגר חשוב עם הגעתם של כמיליון עולים ממדינות חבר העמים וביניהם כ-300,000 עולים שלא מוגדרים יהודים על פי ההלכה, אך הם אזרחים ישראלים לכל דבר (על פי חוק השבות). כיוון שחוק השבות

22 על השילוב הראוי, ראו ל' קפלן, "פק"ל השילוב הראוי", במחנה, מהדורת אינטרנט, 23.9.2005.

23 א' מור (לעיל הערה 14), עמ' 14. יש לציין שבוע לאחר פרסום כתבת התחקיר פורסמה במדורו של ש' שיף בעיתון "הצופה" הסתייגות מהביקורת על הרבנות הצבאית, אפילו מראש המכינה בעצמונה, הרב רפי פרץ. ראו ש' שיף, "מפני שלא נהגו כבוד זה בזה", הצופה, מוסף שבת, 14.5.2004, עמ' 4.

24 "סיכום ישיבת רמ"חים + רע"נים מיום כ"ח בתמוז תשס"א 19/7/01", א"צ 178/896/2003. סיכום "פגישת רבצ"ר עם בני"שים ומפקדיהם בנושא שירות משותף עם חיילות ביחידת אב"כ" (26.7.01), א"צ 178/896/2003.

25 ריאיון עם הרב רונצקי, 17.2.2007.

מאפשר מתן אזרחות לקרובים מדרגה ראשונה של עולים יהודים, עולה דילמה חברתית ודתית: כיצד לנהוג ברבנות אזרחים שאינם מוגדרים יהודים על פי ההלכה.²⁶

בצה"ל הבעיה מוצאת את ביטויה בכמה היבטים, בעיקר כיצד לפעול לגייר את החיילים הלא יהודים – במסגרת צבאית או במסגרת אזרחית? מה מדיניות הרבנות הצבאית בנושא הגיורים: האם אפשר לזהות מגמות של הקלה בהלכה בעניין זה? הרבנות הצבאית נעה כל העת בין הצורך לשמור על מסגרת ההלכה בתהליך הגיור מחד גיסא ובין בעיית הסחבת בגיורים מאידך גיסא.

הרב הצבאי הראשי הנוכחי (משנת 2005), הרב א' רונצקי, אינו מרבה לעסוק בסוגיית הגיור. הוא מדגיש שתהליך ההכשרה נתון בתחום אחריותו של חיל החינוך ושלב הגיור עצמו נעשה בהרכב של שלושה דיינים, שאמנם שניים מהם רבנים צבאיים, אולם בראשו עומד רב אזרחי מבתי הדין של מערך הגיור במשרד ראש הממשלה.²⁷

לסיכום, בימינו כולטת הנאמנות הכפולה של הרבנות הצבאית בסוגיית שילוב חיילות במערך הלוחם ופחות בתחומי הכשרות והשבת, שלא כבעבר.

פקודות הצבא מול דילמות אידאולוגיות

שלא כבתחומים ההלכתיים הקלאסיים (שבת, כשרות, תפילות), הסוגיות האידאולוגיות הן מוקש מסוכן מהן. דווקא משום שלא מדובר בהלכה ברורה ומקובלת אפשר לשער שייווצרו בעיות שונות בדבר קיום הפקודה הצבאית. מחד גיסא הצבא לא יראה בה סתירה להלכה, ומאידך גיסא בעיני החייל תהיה הפקודה בלתי חוקית בעליל.

הסוגיה האידאולוגית הכולטת היא כמובן סוגיית פינוי יישובים. מעניין שהדילמה אם ההלכה אוסרת לפנות יישובים כמעט שלא עלתה בפנינו חבל ימית בעקבות הסכם השלום עם מצרים בשנת 1979. היה מקום לשער שמצד המחנה הדתי-לאומי תיווצר דינמיקה כפי שהייתה סביב ביצוע ההתנתקות מעזה ומצפון השומרון בקיץ 2005. דון-יחיא מציין שאחת הסיבות שיכולות להסביר את ההבדל בין שני המקרים היא מידת הלגיטימיות של ביצוע

26 על מכלול התופעה ראו בהרחבה אצל א' כהן, יהודים לא יהודים, ירושלים ורמת גן 2006.

27 ריאיון עם הרב רונצקי, 16.2.2007. כך עולה גם מחוברת הסברה של הרבנות הצבאית שיצאה לאחרונה.

הפינוי. בימית נחשבה ההחלטה לגיטימית בתמיכה מאסיבית של העם. אבל ההתנתקות הייתה נתונה במחלוקת עזה בציבוריות הישראלית ורבים ראו בה מהלך בלתי דמוקרטי (למרות ההכשר שניתן לה מצד בג"ץ). עם זה גם בעת פינוי ימית היו רבנים שאסרו להשתתף בפינוי.²⁸

בעקבות חתימת הסכם אוסלו בשנת 1993 עלתה על סדר היום אפשרות פינוי יישובים בשטחי יש"ע, ואף כי השאלה הייתה היפותטית, התעוררה דילמה הלכתית-מוסרית-אידאולוגית בקרב רבני הציונות הדתית המזוהים עם רעיון ארץ ישראל השלמה – כיצד יש לנהוג אם תיושם בעתיד החלטה על פינוי יישובים. זאת יכולה להיות דוגמה מובהקת שהדת היא יסוד מפלג בצבא כיוון שהיא יוצרת חיכוך בין דתיים לחילוניים.²⁹

בשנת 1994 פורסם פסק הלכה של רבנים, בראשם ראשי ישיבת מרכז הרב, הרב אברהם שפירא, והרב שאול ישראלי, הרב שלמה גורן (הרבצ"ר הראשון) וכמה ראשי ישיבות הסדר, שיש איסור הלכתי לפנות יישובים ועל כן יש לסרב פקודה. הדבר עורר הדים רבים ויצר פולמוס חריף. דברה של הרבנות הצבאית נשמע מפי עוזר הרבצ"ר לענייני הלכה, הרב ישראל מאיר זינגרביץ'.³⁰ בהרצאה בפני חיילים הוא התבקש להשיב מה עמדת הרבנות הצבאית בנושא וענה תשובה נחרצת השוללת מכול וכול סירוב פקודה עם כל הכאב הכרוך בכך, בשל הסכנה שחיילים בעלי רקע אידאולוגי אחר יסרבו אף הם לפקודות והמשמעת בצבא יכולה להיחרס. תשובה זו שהוכנה מראש נאמרה ללא הסכמת הרבצ"ר נכון שנוף ברב זינגרביץ' בשל כך. יש לציין שאין זה אומר שהרב נבון התנגד לעמדתו של הרב זינגרביץ', אך כדרכו הוא לא רצה שהדבר יצא שלא בהסכמתו.

בו בזמן החליט הרב זינגרביץ' לפנות לרבני הציונות הדתית כדי לשכנעם לחזור בהם מפסק ההלכה הקורא לסרב פקודה. הוא הבהיר להם את הבעייתיות שנוצרה בקרב מפקדים רבים מבין החילונים שמפקקים בחובתם לקיים את הפקודות בענייני דת אם הדתיים מתכוונים לסרב לפקודת פינוי יישובים. הוא נתקל בתגובות שונות. הרב משה צבי נריה, ראש

28 א' דון יחיא, "דמוקרטיה והלכה בקבלת החלטות מדיניות: מגמות בציונות הדתית על רקע פולמוס ההתנתקות", אקדמות, 16 (2005), עמ' 11–22.

29 ס' כהן וא' בגנו, "המשמעות החברתית של השירות הצבאי בישראל: מבט מחודש", תרבות דמוקרטית, 4–5, עמ' 131–151.

30 הנתונים שלהלן מבוססים על ריאיון עם הרב זינגרביץ', 6.9.2004.

ישיבות בני עקיבא, גילה הבנה לבעייתיות שנוצרה, ואילו הרב שאול ישראלי, ראש ישיבת מרכז הרב, טען שאם מפנים יישובים אין טעם לקיום הצבא. מכל מקום הרבנות הצבאית דגלה בקו השולל במידה גורפת אפשרות של סירוב פקודה.

שנה לאחר מכן פורסם שוב פסק של אותם רבנים הקורא לסירוב פקודה. הדבר עורר שוב סערה ציבורית חריפה,³¹ וברבנות הצבאית הובעה תמיהה על שהרבנים שנתנו את הפסק לא נועצו עם הסגל הבכיר של הרבנים הצבאיים ורבני הפיקודים. אחד הרבנים הצבאיים ציין שפסק זה יכול לפגוע במעמדה של הרבנות הצבאית ולגרום קרע בין ישיבות ההסדר לרבנות הצבאית.³²

לאחר כעשור שבה ועלתה סוגיה זו בעקבות תכנית ההתנתקות מעזה ומצפון השומרון ופינוי היישובים שיזם ראש הממשלה אריאל שרון בשנת 2004 ויישם בקיץ 2005. גם במקרה הזה היה אמור להישמע בדרך כלשהי דבר הרבנות הצבאית. בריאיונות שונים בתקופה שבה עלתה תכנית ההתנתקות על סדר היום ציין הרב וייס שהשאלה אינה מעשית ברגע זה, אך הוא מאמין שהצבא לא יטיל משימות על חיילים שאינם יכולים לבצען מבחינה רגשית.³³

בפגישה חשאית שקיים הרבצ"ר, הרב וייס, עם סגל הרבנות הצבאית בתקופת ההכנות לתכנית ההתנתקות הוא הצהיר שהרבנות הצבאית תשתתף ביישום תכנית ההתנתקות: תסייע בצד הדתי של הפינוי (כגון פינוי תשמישי קדושה) ובהעתקת הקברים. הוא הודיע שמי שתהיה לו מבחינה מצפונית בעיה להשתתף בפינוי יוכל לקבל שחרור. הרב וייס גם תקף בפגישה זו את פסקי ההלכה הקוראים לסירוב פקודה. לאחר זמן הצהיר על כך הרב וייס מפורשות. הטיעון שלו היה שגם אם יתפטר מתפקידו תכנית ההתנתקות לא תיעצר. הוא ציין עוד, שהוא יודע שדעתו אינה תואמת את דעת הרב אברהם שפירא, הרב הראשי לשעבר, אף שגדל על ברכיו, כדבריו.³⁴

31 למשל ביקורת של רב היישוב הר אדר, שטען שהפסק הוא הכרזה פוליטית, ראו דבר, 13.7.1995, עמ' 3.

32 א' לוי, "איננו צופים בעיות של סירוב פקודה מצד חיילי ההסדר, הם מאד ממושמעים", דבר, 13.7.1995, עמ' 3.

33 ריאיון לצוות, ביטאון גמלאי צה"ל (70), ספטמבר-אוקטובר 2004, עמ' 38-39.

34 א' ויתקון, "למרות דעתו של הרב שפירא", מקור ראשון, גיליון 384, 24.12.2004, עמ' 14.

גם בתוך הרבנות הצבאית נתגלה חוסר הסכמה משיתוף הפעולה של הרבנות הצבאית עם ביצוע תכנית ההתנתקות.³⁵ אולם עם התקדמות יישומה של התכנית נערכו לקראתה גם ברכנות הצבאית. לשם כך גויסו רבנים צבאיים במילואים והרבנות הצבאית קיימה שיחות עם הרבנים שישתתפו בפנינו כדי לתת גושפנקא הלכתית למשימה. הרבנות הצבאית פעלה לכך שפינוי הנשים יתבצע על ידי חיילות, ובתפקידה דאגה לפינוי נאות של ספרי הקודש ותשמישי הקדושה.³⁶ הרבנות הצבאית אף הפיצה מכתב למפקדים בצה"ל ממנו עולה שבדעתה להשתמש בסמכותה ובמעמדה על מנת לעודד חיילים לבצע את הפינוי.

רב פיקוד המרכז, סא"ל הרב יהודה ויזנר, פנה למפקדים בקריאה לקבל את סמכותה של הרבנות הצבאית, שקבעה חוות דעת הלכתית שלפיה אין לסרב פקודה.³⁷ בתגובה למכתב זה נשלח מכתב תגובה לרב ויזנר מ"אנשי מטה חומת מגן, יהודים לא מגרשים יהודים", ובו מחאה על התנגדותו של הרב ויזנר לסירוב פקודה. נטען בו כי "שיתוף פעולה של הרבנות עם מערכת ההרס רק גורם להורסים לבזות את מוסד הרבנות ולהבין שמוסד זה הוא קל ולא רציני".³⁸ מול ביתו אף התקיימה הפגנה בשל כך.

מסתמנת אפוא הנאמנות הכפולה שבה ניצבים קציני הרבנות הצבאית, אשר לא אחת נדרשים להכריע בין פסיקה הלכתית בתוך המסגרת הצבאית ובין פסיקה הלכתית מחוצה לה. במקרה הזה בלטו פסקי ההלכה של רבנים בולטים בציונות הדתית, שלפיהם יש איסור הלכתי לפנות יישובים, בדיוק כפי שאסור לחלל שבת או לאכול חזיר.³⁹

בעקבות מחול השדים סביב עמדת הרבנות הצבאית בעניין השתתפותה בתהליך הפינוי העניק הרב וייס כמה ריאיונות בכלי התקשורת. הוא ניסה ללכת בין הטיפות: מצד אחד

35 אתר האינטרנט של ערוץ שבע, www.a7.org, 10.11.2004; נ' שרגאי, "רבנים צבאיים לרב הצבאי הראשי: להתנגד לעקירת יישובים", הארץ, 3.1.2005, עמ' א3.

36 א' וייס, "הרבנות הצבאית תפנה פרטי קדושה מעזה", במחנה, השבוע, 7.1.2005, עמ' 2.

37 ח' רוטנברג, "פינוי בהכשר צה"לי: הרבנות הצבאית תיתן אישור רבני ותסייע לפינוי", בשבע, 25.11.2004, עמ' 10.

38 המכתב מובא באתר האינטרנט של ערוץ שבע, www.a7.org, 6.12.2004.

39 גישה הלכתית זו הובהרה בפסק של הרב אברהם שפירא, ראש ישיבת מרכז הרב ובעבר הרב הראשי לישראל, האוסר מכול וכול לפנות יישובים גם במחיר של סירוב פקודה.

להבהיר את כפיפותו לרב אברהם שפירא ומצד אחר – שהוא פוסק ההלכות בצה"ל. באחד הריאיונות הוא ציין שאילו אמר לו הרב שפירא לפשוט את מדיו, היה עושה כן, אך בד בבד הבהיר שיורה לחייליו לבצע את פקודת הפינוי.⁴⁰ האמירה שיפשוט את מדיו אם יורה לו זאת הרב שפירא גררה ביקורת קשה ממחנה השמאל, וזה דרש בירור של הרמטכ"ל בעניין התבטאותו של הרב וייס. לבסוף חזר בו הרב וייס מהתבטאות זו.⁴¹ הוא הסביר בעניין זה שהוא "מבחין בין ישראל וייס הפרטי לבין ישראל וייס שהוא הרב הראשי לצה"ל".⁴² עוד טען שהרב שפירא והרב אליהו אף תמכו בהישארותו בצבא בזמן ההתנתקות.⁴³

רבים בעולם הרבני של הציונות הדתית יצאו בגלוי בעד סירוב לפקודת פינוי היישובים. כאמור קולות דומים הובעו גם בתוך הרבנות הצבאית. נשמעה טרזניה על שהרבנות הצבאית לא נוקטת את אותה קו שמתנגד לסייע לביצוע הפינוי. הרב זלמן מלמד, ראש ישיבת בית אל, טען מפורשות כי "הרבנים הצבאיים, עם כל הכבוד להם, אינם תלמידי חכמים שיכולים לפסוק בניגוד לגדולי התורה, שקבעו שהדבר אסור [...] מחובתם לדרוש מהרמטכ"ל לשחרר כל חייל דתי שלדעת רבותיו אסור בתכלית האיסור להשתתף בעקירת היישובים".⁴⁴ דבריו מעידים על הדילמה שבה ניצבת הרבנות הצבאית מאז ומעולם: האם היא עצמאית? האם היא כפופה לסמכות רבנית? האם יש לה מעמד פסיקתי בעולם הרבנות? האם עליה לעסוק בשאלות אידאולוגיות?

אולם בפועל למרות הלחצים מצד רבנים רבים מילאה הרבנות הצבאית את תפקידיה בתכנית ההתנתקות, והרב וייס אף התבטא מפורשות נגד סירוב פקודה: "בתמצית אמונתי

40 ח' רוזנברג, "חייל שיבקש פטור על רקע הלכתי, יש להתחשב בו", בשבע, 30.12.2004, עמ' 17; א' ויתקון (לעיל הערה 32), עמ' 14. שבוע לאחר מכן פורסמה תגובה של רב צבאי במילואים שהבהיר כי "לא באנו לצבא כדי להיות יס-מנים", ועל כן הוא וחבריו לא ישתתפו בפינוי. "למרות דעתו של הרב וייס", מקור ראשון, 31.12.2004, עמ' 45.

41 ע' הראל: "הרב הצבאי הראשי הכריז 'הייתי פושט את המדים אם הרב שפירא היה מורה לי – ואחר כך חזר בו", הארץ, 31.12.2004, עמ' 9א.

42 י' מאיר וס' רהב-מאיר, ימים כתומים: ההתנתקות – החשבון והנפש, תל אביב 2006, עמ' 50.

43 ריאיון עם הרב וייס, 12.2.2007.

44 ד' מלמד, "צה"ל במלכוד", בשבע, 23.6.2005, עמ' 16.

מונח הצורך למלא את הפקודה ולא לסרב לה", הוא הצהיר מפורשות.⁴⁵ הרבנות הצבאית אף העמידה את עצמה כגורם חינוכי במבצע ההתנתקות, כ"כותל מערבי" לחיילים במצוקה שאירועי היום משפיעים עליהם.⁴⁶

עמדתו של הרב וייס בעניין ההתנתקות העמידה אותו במצב חברתי לא פשוט. הוא העיד שאפילו בבית הכנסת הוא מרגיש לא רצוי: "כשאתה מגיע [...] לבית הכנסת והעיניים שונות, והשלום שונה, ואתה רואה את החבר'ה מן הספסל שליד עומדים ליד ביתך ומפגינים וצועקים ואומרים אמירות ואוחזים שלטים – נדמה לי ששם זה הכי כואב האפשרי".⁴⁷

הסוגיה המורכבת סביב פינוי היישובים גרמה לכך שהשיקול המרכזי בבחירת הרבצ"ר החמישי היה ההסתייגות מסירוב פקודה. המועמדים העיקריים לתפקיד הרבצ"ר היו הרב אבי רונצקי והרב יובל שרלו, שהביעו התנגדות לסירוב פקודה, בניגוד לדעת רבנים רבים אחרים.⁴⁸

הדבר מלמד על טשטוש הגבולות בחברה הדתית בין הצבא ובין האזרחות. לעתים הוא יוצר השלמה הדדית ואף נותן מעמד של כבוד למשרתים בצה"ל, אך לעתים הוא גורע ויוצר מתחים, כפי שאפשר לראות בפולמוס סביב מעורבותה של הרבנות הצבאית בתכנית ההתנתקות.

לסיכום נושא זה, אין ספק שפינוי היישובים הוא אחת הסוגיות המעניינות שבהן מתבטאת נאמנותה הכפולה של הרבנות הצבאית בתפר שבין החברה האזרחית למסגרת הצבאית. במקרה הזה אפשר לראות כיצד שאלת מקור הסמכות ההלכתית יוצרת דילמה שלא תמיד ניתנת לפתרון.

45 ל' קפלן, "ניתן לנטרל 90 אחוזים מהפצצות המתקתקות", במחנה, השבוע, 29.7.2005, עמ' 8-9. עם זה רב צבאי אחד סירב פקודה ונשלח למאסר.

46 ל' קפלן, "התנתקות בהשגחת הרבנות", במחנה, השבוע, 8.7.2005, עמ' 3.

47 "הרב הראשי הצבאי: מרגיש חשוף בצריח הצה"ל", אתר מורשת, www.moreshet.co.il, 12.12.2005. עם פרישתו הביע הרב וייס הסתייגות מתכנית ההתנתקות. יש שראו בזה חרטה על שיתוף הפעולה שלו בביצוע התכנית. ראו למשל "נאום החרטה של הרב הצבאי הפורש: שבועת הנצח, לעולם לא עוד להתנתקות אנושית", הצופה, 29.9.2006, עמ' 4.

48 "המועמדים לתפקיד הרבצ"ר: מתנגדי הסירוב", אתר nrg יהדות, 12.2.2006.

חינוכם של החיילים: בין ערכים דתיים לערכים כלליים

אחד התפקידים שהוטלו על הרבנות הצבאית כבר מראשית דרכה והיו אמורים לענות על הקשיים של החייל הדתי במסגרת החילונית של הצבא היה הענקת הווי דתי לחיילים. תפקיד זה חורג מהתפקידים הטכניים של הרבנות הצבאית בתחום הפסיקה ואספקת שירותי הדת המקובלים.

כמו בשאר התחומים גם בתחום החינוכי עומדת תמיד דילמה בפני הרבנות הצבאית. השאלה העיקרית היא אם התכנים החינוכיים שמנחילה הרבנות הצבאית לחיילי צה"ל צריכים להישאר בתחום הדתי או שמא אפשר להרחיבם גם לתחומים כלליים אחרים. כפי שנראה להלן התכנים החינוכיים של הרבנות הצבאית נעים בין שתי מגמות אלו.

המכשיר החינוכי העיקרי בדור הראשון לרבנות הצבאית היה התנ"ך המסמל כמובן את ההתמקדות דווקא בפן הדתי. מרכזיותו של התנ"ך במדינת ישראל ובחברה הישראלית בדור הראשון למדינה הייתה רבה – מגמה שהוביל דוד בן גוריון.⁴⁹ הרבנות הצבאית החלה להדפיס ספרי תנ"ך בהוצאתה, ואף היה להם ביקוש גדול גם בקרב חיילים לא דתיים.⁵⁰ בכל המהדורות התנ"כיות של הרבנות הצבאית אף מובא דברו של הרבצ"ר.

היות שהתנ"ך הוא מקור חינוכי עיקרי של הרבנות הצבאית, אין זה פלא שהאירוע הבולט שבו משתתפת הרבנות הצבאית קשור גם הוא לתנ"ך: ארגון חידון התנ"ך העולמי לנוער המתקיים מדי שנה ביום העצמאות.⁵¹ בעבר התקיימו חידוני תנ"ך ביחידות צה"ל כדי "לחזק

49 א' דון יחיא, "יהדות וממלכתיות בהגותו ובמדיניותו של בן-גוריון", הציונות – מאסף לתולדות התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ ישראל, יד, תל אביב 1989, עמ' 52–54. א' דון יחיא ו' ליבמן, "הדילמה של תרבות מסורתית במדינה מודרנית: תמורות והתפתחויות", מגמות – רבעון למדעי ההתנהגות, כח (4), ירושלים 1984, עמ' 471–472; עוד על מיצובו של התנ"ך בחברה הישראלית, ראו א' שפירא, התנ"ך והזהות הישראלית, ירושלים תשס"ו. אניטה שפירא רואה בשנות השבעים את התקופה שבה ירד מעמדו של התנ"ך בחברה הישראלית.

50 [אין שם כותב], "תנ"ך צה"ל מופץ", במחנה, 5.10.1950, עמ' 6; "סידור ותנ"ך לאנשי הצבא", במחנה, 13.11.1952, עמ' 25; א' שטראוס, "תנ"ך רק לדתיים?", דבר, 21.2.1949, עמ' 2.

51 על פי ריאיון עם הרב מרדכי אברמובסקי, שבין שאר תפקידיו היה גם הרב הצבאי של הגדנ"ע (7.6.2004). ראו למשל מכתב של הרב אברמובסקי, מרכז חידון התנ"ך העולמי, בדבר "שיבת הנהלת חידון התנ"ך העולמי לנוער יהודי" מתאריך 17.5.1978, שבו ניכרת מעורבותה של הרבנות הצבאית בענייני החידון על כל פרטיו, בכלל זה ארגונו מול כל הגורמים האחרים כגון משרד החינוך, ההסתדרות הציונית והחברה לחקר המקרא בישראל, א"צ, 28/23/1981.

על ידי כך את הקשר ההיסטורי בין חיילי צה"ל לבין חיילי ישראל".⁵² התחרויות התקיימו ביחידות השונות עד לרמת הפיקוד, ובסופם – חידון תנ"ך כלל-צה"לי.⁵³

לחשיבות הרבה שניתנה לתנ"ך בדור הראשון ברבנות הצבאית ניתן גם ביטוי רשמי בשנתון הממשלה המתפרסם מדי שנה. עד תחילת שנות השבעים פרסמה בו הרבנות הצבאית שהתנ"ך הוא חלק עיקרי בעבודתה, מלבד תפקידיה האחרים. דווח שם על חידוני התנ"ך בצה"ל, על הדפסת ספרי התנ"ך לחיילים ועל חוגים ושיעורים בתנ"ך. בשנת תשכ"א (1961) אף ניתן שם למכלול הפעילויות הללו: "מפעל התנ"ך".⁵⁴ עליית מדרגה בפעילות בנושא התנ"ך נרשמה בשנת תשכ"ג כאשר הרבנות הצבאית דיווחה כי "לימוד התנ"ך התרחב בשנה הנסקרת".⁵⁵

במלחמת לבנון הראשונה ב-1982 עדיין היה התנ"ך מכשיר מחנך ברבנות הצבאית, שהתאמצה לתת הכשר למלחמה ברוח המקרא בהתבססה על ספר יהושע המתאר את מהלך כיבוש הארץ.⁵⁶ עם זה מרכזיותו של התנ"ך ברבנות הצבאית עברה שינוי ניכר במהלך השנים. היום לא מתקיימים חידוני התנ"ך בצה"ל והתנ"ך כבר לא משמש מכשיר חינוכי עיקרי. הרבנות הצבאית אף נתונה לביקורת על השתתפותה בהשבעת החיילים ועל חלוקת ספרי התנ"ך מטעמה.⁵⁷

לרבנות הצבאית יש הזדמנויות נוספות רבות להנחיל מסרים דתיים בצה"ל, בעיקר בתקופות החגים ובמועדי ישראל. בחודש אלול מתקיים מסע התעוררות, ובו מתקיימות

52 "תחרות בקיאות בתנ"ך", במחנה, 30.7.1953, עמ' 4.

53 מכתב בעניין "תחרות לידעת התנ"ך – פיקוד המרכז", 31.5.1959, א"צ 433/433/1971; מכתב בעניין "זימון מועמדים לחידון התנ"ך הכלל צה"לי תש"ל למחנה הכנה", 28.5.1970, א"צ 6/294/1975. כיוצא בזה לאחר מכן "ישיבה בנושא חידון תנ"ך", 15.4.1993, א"צ 2/897/2003.

54 שנתון הממשלה, תשכ"א, עמ' 87.

55 שנתון הממשלה, תשכ"ג, עמ' 99.

56 ש"נ איזנשטרט, החברה הישראלית בתמורותיה, ירושלים תשמ"ט, עמ' 515.

57 למשל דיון בוועדת החינוך של הכנסת שיזמה ח"כ יולי תמיר בעניין זה, פרוטוקול מס' 9 משיבת ועדת החינוך והתרבות, יום שלישי, ג' בסיוון תשס"ג, 3.6.2003, שעה 10:00, עמ' 1–20. ביקורת נוספת על ההשבעה על התנ"ך ראו א' גולן, "יהושע מגויס לצבא", הארץ, 25.11.2003, עמ' ב1.

הרצאות של רבנים צבאיים בנושאי התשובה לחיילי צה"ל. מפעל זה נוסד בראשית דרכו של צה"ל והוא מתקיים עד ימינו. בימי כהונת הרב גורן הושם דגש על חשיבות התשובה וההתחזקות בקיום מצוות, דבר שגרר התנגדות עיקשת מצד המחנה החילוני ובראשם בן גוריון. לאחר ויכוחים רבים בנושא סוכם על המשך קיומו של מסע התעוררות ואף על חובת ההשתתפות של כל החיילים בו.⁵⁸

התכנים שהועברו לחיילים במסע ההתעוררות שונו במהלך השנים, הלכו ונשאו אופי אוניברסלי ופחות דתי. הרבצ"ר השני, הרב מרדכי פירון, הצהיר מפורשות שאין מטרת מסע ההתעוררות לעסוק בהחזרה בתשובה אלא להסביר "את מהותם של החגים, את המוטיבים הלאומיים שבהם, את הרעיונות הגנוזים לתיקון החברה."⁵⁹

מגמה זו נמשכה גם בתקופת הרב גד נבון. גם הוא, כקודמו בתפקיד, ציין שמסע ההתעוררות אמור להביא "למחשבה על האדם באשר הוא אדם", ובדבריו הדגיש שוב את הצד האוניברסלי של המסע ופחות את הצד הדתי שלו: "תקבל על עצמך לתקן את עצמך ואת החברה האנושית שבה אתה חי. אין ליהודי גיליון התנהגות."⁶⁰

צעד נוסף בכיוון זה נעשה בעידן הרב וייס, החל משנת 2000. כחלק משינוי המדיניות הוסב שמו של מסע ההתעוררות למסע התבוננות. שינוי השם נועד לחזק את התכנים האוניברסליים של מסע ההתעוררות. הרב וייס הסביר שהכוונה ל"הסתכלות עם עצמו פנימה במגמה לתקן את עצמו ולתקן, כן, לתקן את העולם."⁶¹

גם בשאר מועדי ישראל מנחילה הרבנות הצבאית ערכים חינוכיים. למשל בחנוכה הושוּוּ מלחמות החשמונאים לצה"ל. הרב גורן הבהיר שעיצוב דמותו של צה"ל אמורה לינוק מאותה השקפה חינוכית והלכתית של מלחמות החשמונאים: "בוקע ועולה קול רינת הגבורה המחודשת של המכבים בדורנו, הם הם חיילי צבא הגנה לישראל, מגשימי מורשת

58 ' מאיר, לא בחיל ולא בכוח, בני ברק תשנ"ט, עמ' 171–175; גנון המדינה, פרוטוקול ישיבת הממשלה, ישיבה א' שי"ט, 21.9.1958.

59 מ' פירון, "צה"ל משלים ההכנות לימים הנוראים", הצופה, 4.9.1975.

60 ב' לביא וא' הורוביץ, "יש לנו נוער נפלא", במחנה, 11.8.1993, עמ' 24–26.

61 ריאיון ל"בקהילה", ט"ז באלול תשס"ד, עמ' 8.

הגבורה החשמונאית בעם", וכי "חג החנוכה הנו בעיקרו חגו של צה"ל, באשר הוא מסמל את גבורת ישראל העילאית, הטהורה והאידיאלית, ואת רוח ישראל המנצחת בעולם"⁶²

בחג הפסח הרבנות הצבאית אחראית על עריכת ליל הסדר במחנות צה"ל כדי למנוע מחיל החינוך את האחריות על כך. המטרה כמוכן לשוות לליל הסדר הצבאי אופי דתי. לשם כך פרסמה ומפרסמת הרבנות הצבאית הגדות של פסח מטעמה.⁶³

עד תחילת שנות השבעים העבירה הרבנות הצבאית את מסריה החינוכיים באמצעות גיליון מחניים שהתפרסם מטעמה. מסוף שנות השבעים לא התפרסם גיליון חלופי ורק בשנה האחרונה פורסם גיליון דומה (שלא ברור עדיין מה יהיה המשכו). אולם המגמות החינוכיות של הרבנות הצבאית צברו תאוצה במהלך השנים בעיקר בזכות הקמת המדרשה התורנית שהוקמה בשנת 1965. היא הייתה ועודנה מסגרת חינוכית מרשימה שמארגנת ימי עיון לחיילי צה"ל במגוון תחומים ונושאים, הן בצד היהודי הדתי הן בצד המוסרי והאוניברסלי. היא התפתחה במהלך השנים במידה ניכרת, ובתקופות מסוימות הואשמו המרצים מטעמה (שלא היו בהכרח מתוך הרבנות הצבאית) בהטפה להחזרה בתשובה.

בשנת 2000, עם כניסתו של הרב וייס לתפקיד הרבצ"ר, החלה הרבנות הצבאית באמצעות המדרשה לעסוק במסר חינוכי חדש הנקרא רוח לחימה. את הבסיס הראשוני לרעיון ה"רוח לחימה" אפשר לראות בחזון הרבנות הצבאית החל מתקופת הרב וייס. אחת מארבע הנקודות בו היא ש"הרבנות הצבאית תהווה גורם איכותי וערכי בעיצוב דמותם הרוחנית של המשרתים בצה"ל".⁶⁴ חזון זה הוא חידוש חשוב, ואינו אלא הגדרה מחודשת לתפקידיה של הרבנות הצבאית: לא עוד אספקה טכנית של שירותי דת אלא עיצוב עולמו הרוחני של החייל.⁶⁵

62 ש' גורן, "סוד קיומו הנצחי של עם ישראל", מחניים (עו), כסלו תשכ"ג, עמ' 7.

63 עד לכהונתו של הרב וייס הייתה הגדה מסוג אחד, ועם כניסתו לתפקיד הוא פרסם הגדה חדשה לחיילים.

64 במעלה הרבנות הצבאית (סקירת פעילות הרבנות הצבאית בשנת ה'תשס"א 2000/01), עמ' 13.

65 הרב אליעזר שיינוולד, ראש ישיבה וקצין במילואים, מסביר במאמר מקיף את חשיבות רוח הלחימה בצה"ל. ראו א' שינוולד, "המימד הערכי של הקיום והביטחון הלאומי בעידן הפוסט-מודרני"; נ' לנגנטל וש' פרידמן (עורכים), הקונפליקט, דת ומדינה בישראל, תל אביב 2002, בעיקר עמ' 251-261.

הרבנות הצבאית החלה לעסוק בנושאים שאינם קשורים כלל ועיקר לענייני יהדות, ובוודאי לא לענייני הדת בצבא. למשל ענייני משפחה, זוגיות, מוטיבציה, סובלנות, מסירות, שלום ודמוקרטיה. הקו המקשר בין כל הנושאים הוא התרחקות מנושאים "טעונים" בתחומי יהדות והליכה לכיוונים כלליים מתוך תפיסה שאפשר לבחון נושאים אלו מפרספקטיבה יהודית בלי לעסוק ב"החזרה בתשובה".

מגמה זו ממשיכה ביתר שאת גם בעידן הנוכחי של הרב רונצקי כרבצ"ר. במכתב לחיילי הרבנות הצבאית ולקציניה הוא הבהיר מפורשות כי התחום החינוכי

"יהפוך אי"ה למרכיב משמעותי במערך הגורמים הערכיים בצה"ל, ויפעל להביא לתודעת המפקדים והחיילים את מקורות מחשבת ישראל בצורה מקצועית ורהוטה ובשילוב עם מערכות חינוכיות וארגוניות רלוונטיות.⁶⁶ באחד הריאיונות הוא ציין כי הרבנות הצבאית פועלת בתחום זה בשיתוף עם חיל החינוך,⁶⁷ ולדבריו "חייל שמחובר למקורותיו [...] הוא חייל שיילחם יותר טוב".⁶⁸

מתוך כל האמור לעיל עולה שלרבנות הצבאית יש נאמנות כפולה בתחום החינוך: הרצון לעסוק בתחומים דתיים מחד גיסא והרצון להתרחק מכיוונים אלה ולפנות לתחומים אוניברסליים מאידך גיסא. המגמה שמסתמנת כיום ברבנות הצבאית היא דווקא בכיוון השני, כאשר המסר החינוכי של רוח לחימה מלמד על כך בבירור.

קהל היעד: כל החיילים או החייל הדתי דווקא?

"למי מיועדת הרבנות הצבאית?" אף ששאלה זו נראית טריוויאלית, מתברר שלרבנות הצבאית יש גם בעניין זה נאמנות כפולה והיא מתחבטת בשאלה זו מעת הקמתה. מצד אחד אפשר לטעון שמטרתה הייתה מעת הקמתה שירות החייל הדתי, דהיינו לאפשר לחיילים הדתיים לשרת בצה"ל על ידי אספקת השירותים הדתיים. מצד אחר אפשר לראות בעבודת

66 מכתבו של הרבצ"ר רונצקי לחיילי המילואים של הרבנות הצבאית, 28.12.2006.

67 חיל החינוך, כך מתברר, לא מקבל כיום את הפעילות החינוכית של הרבנות הצבאית. לדעתו היא חורגת מתפקידה, ראו ל' שובל, "הקרב על המורשת", ישראל היום, 16.6.2008, עמ' 13.

68 ח' רוטנברג, "קרב עם מורשת", בשבע, 10.1.2008, עמ' 24-27. ריאיון זה זכה לביקורת נוקבת באותו עיתון, דווקא מרבנים הסוברים כי הרבנות הצבאית סוטה מתפקידה המקורי: הסדרת הדת בצה"ל.

הרבנות הצבאית מכשיר אינטגרטיבי להנחלת היהדות לכלל החיילים, גם לא דתיים. בדיון שלהלן תובהר המגמה ברבנות הצבאית: בעבר היא שירתה בעיקר את החייל הדתי ואילו היום היא פונה לכל החיילים.

אף שהרבנות הצבאית הוקמה כדי לשרת את כלל החיילים ולא רק את החייל הדתי, הרי דווקא במציאות של יחידות משותפות לדתיים ולחילוניים, שבה נחשפו החיילים הדתיים לאווירה חילונית הזרה להם, נוצר צורך מיוחד בחיזוק האווירה הדתית בצה"ל.⁶⁹ משום כך כוון התפקיד החינוכי לחיילים הדתיים דווקא. הדבר התבטא במגוון שיעורי תורה והרצאות שארגנה הרבנות הצבאית לחיילים הדתיים.⁷⁰

שינוי מגמה היה עם הקמת המדרשה התורנית בשנת 1965. אז הוחלט להדגיש יותר מבעבר את הפעילויות לכלל החיילים. בעיתון במחנה בשנת 1971 אף צוין במפורש על הרבצ"ר, מרדכי פירון, שהוא "אף פעם לא סבר, שיש להצטמצם בסיפוק צרכיו של החייל הדתי, אלא להביא את בשורת היהדות לכל הנוער המתגייס לצה"ל. המפגש החד פעמי כמעט, המתקיים בשורות צה"ל, בין מאמינים ללא מאמינים טומן בחובו הזדמנות בלתי חוזרת לקירוב לבבות".⁷¹

יתרה מזו, הרבנות הצבאית סיווגה את קהל היעד שלה לארבע רמות, כפי שפירט ב-1984 הרבצ"ר גד נבון:⁷²

סוג הנוער	המשימה החינוכית של הרבנות הצבאית
חיילים שבאים ממוסדות תורה ובעלי	הרחבת האופקים התורניים. הצבתם בפני

69 אפילו החלת החובה על מסעות ההתעוררות שעליהם עמדנו קודם לכן הוסברה לא בצורך לחנך את כל החיילים אלא בעובדה שמדובר בפקודה צבאית שאם לא תמומש, היא לא תהיה קיימת כלל וכלל, גם לא לחיילים הדתיים, י' מאיר (לעיל, הערה 55), עמ' 171.

70 למשל הזמנת החיילים לאירוע, מכתב של פנחס פלאי לרב פירון, 12.8.1962, א"צ, 7/433/1971, או "סמינריון לנח"ל בכפר דרום – סיכום", א"צ 7/433/1971.

71 ב' תירוש, "תלמוד ומקווה", במחנה, 22.6.1971.

72 "לעצב יהודי ואדם", במחנה, 3.8.1979, עמ' 22; "הנשמה היתרה של צה"ל", הצופה, 14.9.1984, עמ' 4.

השכלה מקיפה	אתגרים אינטלקטואליים גבוהים
חיילים מבתים דתיים בעלי השכלה תורנית בלבד (רמה דתית ממוצעת)	העשרת המטען הקיים
חיילים מסורתיים בעלי מטען רוחני רופף	הקניית ידע מקיף מותאם ליכולתם ולרמתם
חיילים חילוניים לחלוטין ללא כל מטען רוחני	הקניית תשתית בסיסית של התודעה היהודית

חלוקת הרמות של הנוער המתגייס לצה"ל על ידי הרבנות הצבאית מלמדת שמטרתה המוצהרת היא לשרת את כל החיילים ולא דווקא את החיילים הדתיים. זאת ועוד, המגמה שהחלה להסתמן היא לא רק חלוקה בין דתיים לחילוניים אלא גם חלוקה פנימית בתוך המגזר הדתי ואף בתוך המגזר החילוני. בתוך המגזר הדתי נעשתה חלוקה בין רמה דתית ממוצעת לרמה דתית גבוהה, בעיקר בני השיבויות. זה היה חלק מגידול ניכר במספר ישיבות ההסדר. בתוך המגזר החילוני נעשתה חלוקה בין חילוניים מסורתיים לחיילים ללא כל מטען רוחני. אין ספק שריבוי החיילים הדתיים בצה"ל⁷³ והאחוז העולה של המסורתיים בישראל⁷⁴ הוא שהביא לשינוי במגמה – התמקדות פרטנית בסגנונות השונים של החיילים ולא טיפול חד-גוני שהיה נהוג עד אז.

בחינה מדוקדקת של חלוקה זו הנזכרת לעיל מראה שהמדרשה התורנית נועדה לתת מענה לשלוש הרמות מלבד החיילים בעלי הרמה הגבוהה, שעבורם הוקמה הישיבה הצבאית בסוף שנות השבעים. הישיבה הצבאית נועדה לחיילים הדתיים בלבד, בעיקר לחיילים בני הישיבות. הגידול במספרם בצבא עם השנים הביא את הרבנות הצבאית למסקנה שיש למצוא

73 על התופעה והשלכותיה העדכניות, ראו ס' כהן, "עולמו הרוחני של החייל הדתי: עדות ספרות השו"תים", פסיכולוגיה צבאית, 5, תשס"ז, עמ' 147–196.

74 על המסורתיים בישראל ותרבותם ראו י' ידגר וי' ליבמן, "מסורתיות יהודית ותרבות פופולרית בישראל", עיונים בתקומת ישראל, 13 (2003), עמ' 163–180.

להם מסגרת חינוכית ייחודית.⁷⁵ סא"ל במילואים הרב אהרון לפידות, מפקד הישיבה הצבאית בעבר, מציין שלישיבה הצבאית הייתה מגמה ברורה להתאים את המרצים לסוג החיילים. וכך לחיילים דתיים-מסורתיים הובא מרצה שדיבר ברוח לווהטת ובשפה פשוטה, ולחיילים בני ישיבות הובא מרצה שדיבר בענייני אמונה עמוקים (למשל תורת הרב קוק), ולחיילים דתיים שאינם בני ישיבות הובאו מרצים ששילבו את שני האלמנטים הללו.⁷⁶

אולם חשובה מכול היא המגמה המסתמנת ברבנות הצבאית בימינו, שהיא מהפך בתפיסה החינוכית של הרבנות הצבאית: היום החיילים הדתיים אינם קהל היעד העיקרי של הרבנות הצבאית. נהפוך הוא: היום נשמעים ברבנות הצבאית קולות שדווקא הציבור החילוני הרחוק מתורה וממצוות הוא קהל יעד החשוב עבור הרבנות הצבאית, כיוון שבו נדרשת עבודה חינוכית רבה מזו שבציבור הדתי. הרבצ"ר, הרב וייס, טען בראשית כהונתו:

הרבנות הצבאית החדשה, מבקשת בזאת להתייחס לרבנות, אל כחלקי החברה הישראלית. יורשה לי לחזור ולומר, אל כל חלקי החברה הישראלית. אנחנו יודעים להקשיב, להאזין כמו גם לשמוע ולדבר, איש איש בשפתו וע"פ יכולת הבנתו, כשאנו מקפידים לעשות זאת באנושיות ובנועם הליכות, שכן על דגלנו חרוט הכתוב "דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום".⁷⁷ (ההדגשות במקור. א"ק)

גם הרבצ"ר הנוכחי, הרב רונצקי, נוקט קו זה. הוא סיפר שקצינים בכירים בצה"ל אמרו לו שתפקיד הרבנות הצבאית (בעיניהם) הוא פנייה לחיילים החילונים תחילה: "הדתיים יודעים מה זה יהדות" כלשונם.⁷⁸ על מגמה זו בדרכה של הרבנות הצבאית יעידו עוד כמה עובדות:

א. הנטישה ההולכת וגוברת של התפקיד הקלאסי של הרבנות הצבאית – אספקת שירותי הדת הטכניים, ובכלל זה למשל הוצאת חלוקת היין מאחריות הרבנות הצבאית. לזה

75 אף שבצד החינוכי כלל לא ברור שהרבנות הצבאית היא המסגרת החינוכית עבורם. מקובל יותר לחשוב שהישיבות נשארות הגורם החינוכי עבור בני הישיבות גם במהלך השירות הצבאי.

76 על פי ריאיון עם הרב אהרון לפידות, 7.12.2005.

77 הקדמתו של הרב וייס לחוברת: במעלה הרבנות הצבאית (לעיל הערה 61), עמ' 3.

78 ח' הוברמן, "הרבצ"ר תא"ל רונצקי: הופתעתי לגלות שכל כך הרבה מטבחים בצה"ל לא כשרים", הצופה, 27.11.2006, עמ' 4.

נלווית אמירתו של הרבצ"ר בעבר, הרב וייס, שהרבנות הצבאית אינה משרד הדתות של הצבא.⁷⁹

ב. שימת דגש על רוח לחימה, שזהו מסר חינוכי שלא מכוון במפורש להיבטים דתיים.⁸⁰

לפיכך מסתמנת כוונה של הרבנות הצבאית לפנות במידה הולכת וגוברת לכלל החיילים. הרב אבי רונצקי ציין עם מינויו לרבצ"ר: "הרבנות הצבאית היא חלק מצה"ל ולא רק כנותנת שירות לחיילים דתיים, כל חיילי הצבא יכולים וצריכים ליהנות מהרבנות".⁸¹

בין "אספקת שירותי דת" ל"כוהן משוח מלחמה": לאן צועדת הרבנות הצבאית?

את מהות תפקידיו של הרב הצבאי ניתן להגדיר על פני רצף של מגוון אפשרויות, כששתי אפשרויות הקצה הן: אספקה טכנית של שירותי דת מחד גיסא, והיותו של הרב הצבאי "כוהן משוח מלחמה" מאידך גיסא. יצוין כי רוב הרבנים הצבאיים כיום משקפים את אחת האפשרויות על פני הרצף, אולם לשם הבהרת שני הדגמים, נבחן את שני מקרי הקצה.

הרב הצבאי המשמש כספק שירותי דת הוא דמות שמתמקדת אך ורק בענייני הדת ביחידתו, ומבחינות רבות הוא יכול להיות אף אזרח ולפעול מחוץ למסגרת הצבאית. תפקידו מצטמצם להיבט הטכני בלבד: כשרות, שבת, דאגה לסדרי תפילות, ציוד לחגים וכדומה.

הרב הצבאי המשמש כ"כוהן משוח מלחמה" הוא דמות דינאמית המעורב בכל התפקוד המבצעי של היחידה בה הוא משרת. תפקידו לא רק לדאוג לענייני הדת, אלא להיות חלק אורגני ביחידה, כמו שאר הקצינים. זאת ועוד, בתחום הדתי הוא לא רק דואג לשירותי דת ולפסיקת הלכה, אלא בעיקר להנחיל ערכים דתיים ומוסריים לחיילים. כחלק מתפקיד זה הוא שוהה עם החיילים בכל מקום – בפעילות מבצעית ובאימונים ופועל להעלאת המורל של הלוחמים.

79 ריאיון ל"במחנה", 19.9.2003.

80 קשה לבחון אם התמורה בקהל היעד מצאה את ביטויה גם בהיבטים תקציביים. עם זה עצם הפניית הפעילויות לכיוון זה מלמדת על המגמה לשים דגש על החיילים שאינם דתיים.

81 "הרבצ"ר מאיתמר", עולם קטן – שבועון לצעירים 48, י' בניסן תשס"ו.

לשני הדגמים הללו יש כאמור השלכות על הדילמות שנידונו במאמר. על פי הדגם של "ספק שירותי דת" ההלכה והצבא נתפסים כשני משתנים מתנגשים, כשהדילמות האידאולוגיות נמצאות מחוץ למעגל הפעילות של הרב הצבאי. התפקיד החינוכי כמעט שלא קיים, ואם הוא קיים הוא מתמקד בהיבט הדתי בלבד, וקהל היעד של הרב הצבאי הם רק החיילים הדתיים, מכיוון שרק הם זקוקים לשירותי הדת הרלוונטיים.

על פי הדגם של "כוהן משוח מלחמה", ההלכה והצבא נתפסים כשני משתנים משלימים, הדילמות האידאולוגיות לא מהוות משבר, התפקיד החינוכי מורחב להיבטים כלליים ולא דווקא דתיים, וקהל היעד מורחב גם הוא לכלל החיילים.

כשנה לאחר ביצוע ההתנתקות וזמן קצר לאחר מלחמת לבנון השנייה, בשנת 2006, נכנס לתפקידו רבצ"ר חדש לצה"ל, תא"ל הרב אבי רונצקי. מינוי זה, לראשונה מחוץ לשורות הרבנות הצבאית, טומן בחובו פוטנציאל לשינוי מהותי במהות הסדרת הדת בצה"ל. הרבצ"ר החדש מרבה להדגיש כי הרבנות הצבאית מבקשת לשנות את פניה בכלל ההיבטים: החל בשימת דגש, יותר מבעבר, על הטיפול ביחידות השדה, וכלה בחזרתה של הרבנות הצבאית לקדמת הבמה בתחומי הפסיקה ההלכתית בצה"ל.

אכן לאחרונה משנה הרבנות הצבאית את פניה. התפקידים הקלאסיים של שמירה על הכשרות והשבת נותרו כשהיו, אך תפקיד הרב הצבאי מתפרש כיום כ"כוהן משוח מלחמה". להיבט זה יש השלכות רבות היונקות מאותן הדילמות שהוצגו לעיל במאמר: האם הרב הצבאי עוסק בעיקר בשמירה על השבת ועל הכשרות ביחידה או שהוא שותף גם לפעילות המבצעית שלה? האם הוא ממלא כל פקודה צבאית שתוטל עליו? האם תפקידו גם לחנך את החיילים או רק לדאוג לצורכי הדת שלהם? האם הוא רב של החיילים הדתיים או של כלל החיילים? היותו של הרב הצבאי "כוהן משוח מלחמה" שונה במידה רבה מתפיסת התפקיד כפי שהיה מקובל ברבנות הצבאית עד כה. במקרה שיובא להלן מתמציית המגמה בבירור.

בשבת, ערב פסח תשס"ח, שהה הרב רונצקי ביחידה צבאית באזור הדרום. בעקבות אירוע ביטחוני סמוך לרצועת עזה הוקפצו מספר חיילים לאזור האירוע. הרבצ"ר החליט להצטרף עמם ברכבו של מפקד הגדוד ואף לחזור ליחידה באותו יום. המקרה, שהודלף לעיתונות, זכה לביקורת נוקבת מצד העיתונות החרדית ואף מצד רבנים צבאיים לשעבר, שטענו שמדובר בחילול שבת של הרבצ"ר. הרב רונצקי הסביר באגרת לחיילים את החלטתו לנהוג כך, וטען כי "ההתייחסות לעניין זה נגזרת מהבנת תפקיד הרב ביחידתו". מדבריו ניתן לראות כיצד הוא תופס את תפקיד הרב הצבאי בימינו:

עוד בימי קדם אנו פוגשים את הרב הצבאי בדמותו של הכוהן, משוח המלחמה. אותו רב, הכהן, ניצב בפני הלוחמים טרם יציאתם לקרב ונוסך בהם רוח לחימה, ובהמשך – אף יוצא עימם לשדה הקרב.

משימתו העיקרית של רב היחידה היא חיזוקם של הלוחמים. חיזוק זה הינו הכרחי ונחוץ ביותר לניצחון בקרב, מפני שכידוע, ההסתערות אל מול פני האויב וחירוף הנפש אינם טבעיים לאדם, ובוודאי לא לחיילנו הצעירים. ממילא, רב המעורה היטב ביחידותיו, המשתתף עימם באימונים ובתעסוקות המבצעיות, יכול לסייע מאוד להתגבר על מצוקות נפש ומשברים המאפיינים בעת שכזו.

הרב הוא חלק בלתי נפרד מיחידתו ויוצא עם הלוחמים למשימותיהם אף בשבת. מכאן פשוט שהרב הצבאי, ובעיקר רב של יחידה לוחמת, צריך לשאת עימו את הפלאפון בדרך קבע ביום ובלילה, ואף בשבת. וכאן אולי המקום להוסיף ולהזכיר שמלבד שותפות הרב ביחידתו בחיזוק רוב הלוחמים והמפקדים בעת התעסוקה המבצעית והיציאה לקרב, שותף הרב ביחידתו אף בחיי השגרה.⁸²

לאור זאת קיימת סבירות גבוהה כי בעידן כהונתו של הרב רונצקי, ועם יישום המהפכה שעתידה לשנות בצורה דראסטית את מעמדה של הרבנות הצבאית, הדילמות בדרכה של הרבנות הצבאית יהיו פחות משמעותיות ויפתרו ביתר קלות.

82 "הרב רונצקי מסביר: למה נסעתי בשבת?", אתר YNET 20.5.2008. תיאור על תפקודה של הרבנות הצבאית במבצע "עופרת יצוקה" (ינואר 2009) ראו אצל ע' לקס, "רבנות בקו ראשון", בשבע, 22.1.2009, עמ' 20–28. פעילותה של הרבנות הצבאית במבצע זה מלמדת כי הרבנות הצבאית אכן משנה את פניה באופן משמעותי.

